

Kari Skjønsberg, 1926–2003

Oslokvinnen Kari Skjønsberg var litteraturforsker, forfatter, lektor, kritiker, skjønnlitterær oversetter og kvinnesaksforkjemper.

Oversetterproduksjonen var ikke veldig omfattende, men den består av et knippe titler for barn og ungdom fra engelsk og svensk. Flere av dem dramatiserte hun for hørespill i Barnetimen. I 1987 mottok hun Bastianprisen for barne- og ungdomslitteratur for oversettelsen av Lloyd Alexanders *Katten som sa nei og andre historier*.

Yrkesliv og engasjement

Skjønsberg innledet sitt litterære virke som 15-åring med et bidrag i A-magasinet: Her debuterte hun med novellen «Helbredet til sist!» den 22. februar 1941, og frem til 1945 publiserte hun i alt fem noveller.[1] Gjennom

hele karrieren kom hun til å bidra i en rekke aviser, tidsskrifter og ukeblader. Særlig produktiv var hun som bokanmelder for Arbeiderbladet og Verdens gang.[2] Fra 1946 arbeidet hun dessuten i NRKs Barnetimen for de minste.

I 1953 avla Skjønsberg magistergraden ved Universitetet i Oslo med avhandlingen *Utviklingen av norske barnefortellinger fram til og med Dikken Zwiilmeyer*. [3] I årene 1958–1959 var hun lektor ved University of Chicago, så NAVF-stipendiat i 1960–1964, før hun ble lektor ved Berle skole i Oslo. Fra 1968 og frem til hun gikk av med pensjon i 1994 var hun først høgskolelektor, deretter førsteamanuensis i barnelitteratur ved Statens Bibliotekhøgskole. Hun tok licentiatgraden i 1972 med avhandlingen *Kjønnsroller, miljø og sosial lagdeling i barnelitteraturen*. Skjønsberg «var en av de viktigste stemmene i oppbyggingen av barnelitteratur som forskningsfelt i etterkrigstidens Norge», ifølge forskningsbibliotekar Sofie Arneberg.[4] Skjønsbergs utgivelser kan alene bekrefte denne påstanden.

Skjønsberg var aktivt medlem i Norske barne- og ungdomsbokfattere og Norsk Oversetterforening, og hun satt i en rekke råd og utvalg, blant annet var hun medlem og leder i Norsk kulturråds tegneserieutvalg i perioden 1962–1972. Hun deltok også i etableringen av Norsk barnebokinstitutt på 1980-tallet, der hun har vært leder av rådet og senere er blitt kalt stiftelsens «Grand Old Lady».[5] Av etterlatt korrespondanse fremgår det at Skjønsberg reiste mye, og hun var del av internasjonale nettverk, som International Research Society for

Foto: Privat

Children's Literature (IRSL). Ved siden av jobbet hun politisk for likestilling i hjemmet, i yrkeslivet og i samfunnet generelt.

Skjøsbergs livslange innsats ble markert med festskriftet *Barnelitteratur og kvinnesak – eller omvendt. Kari Skjøsberg 1926–1996*, som ble utgitt av Høgskolen i Oslo i 1996. Samme år ble hennes status synliggjort for ettertiden med prisen «Kari Skjøsberg pris til fremme av forskning om barne- og ungdomslitteratur», innstiftet av Bibliotekutdanningen i Oslo.

Kvinnesak – også i litteraturen

Skjøsberg viet stor innsats til kvinnesaken. Hun var medlem og leder av Norsk Kvinnesaksforening i 1972–1978, og medlem av Likestillingsrådet i 1981–1983. I 1979 ble hun valgt inn for Arbeiderpartiet i kommunestyret i Oslo, der hun var del av kulturutvalget. I brev til ei venninne på Island datert 10. januar 1980, skriver hun: «Jeg er nå valgt inn i kommunestyret for Oslo og regner med en travel tid i de neste fire år. Men jeg kan vanskelig gå rundt og oppfordre kvinner til å ta på seg politiske verv, og så si nei når jeg selv blir spurt.»[6]

Skjøsbergs engasjement for kvinnens stilling manifesterte seg også i hennes skriftlige produksjon. I 1974 redigerte hun antologien *Mannsamfunnet midt imot. Norsk kvinnesaksdebatt gjennom tre «mannsaldre»*, med sentrale kvinnepolitiske tekster fra Camilla Collett til Berit Ås. Antologien utkom til Norsk Kvinnesaksforenings 90-årsjubileum, og Skjøsberg åpner forordet med at den begivenheten «snarere innbyr til sorg enn til fest. For hvis det fins en organisasjon som har til formål å gjøre seg selv overflødig, så er det Kvinnesaksforeningen». Målet med antologien var å «mane til ettertanke og inspirere til fornyet innsats»,[7] noe Skjøsberg selv bidrar til i artikkelen «Norsk kvinnesak i dag»,[8] der hun fremmer kvinners deltakelse i det politiske liv.

En annen utgivelse verdt å nevne i denne sammenheng er Skjøsbergs feministiske utvalg av norske folkeeventyr: *Eventyrjenter med bein i nesa. 16 eventyr fra Asbjørnsen og Moes samlinger* (1983). Med denne samlingen ville hun vise at eventyrene ikke bare forteller om prinsesser som sitter og venter på en prins eller en askeladd, men også byr på bestemte kongsdøtre, så vel som kvinner i alle aldre som vet hva de vil.[9]

Kvinnekampen gjaldt nemlig også barna. I 1972 uttalte Skjøsberg til A-Magasinet: «Vi må forandre holdninger og oppdragelse for å gi kvinnene fulle muligheter til å utvikle og utnytte sine evner!»[10] Samme år utga hun boka *Kjønnsroller, miljø og sosial lagdeling i barnelitteraturen*, om hvordan barnelitteraturen belyser «sin samtidssosiale mønster» og bidrar til «opplæringen i kjønnsrollen».[11] Studiet av kjønn og klasse satte også spor i andre publikasjoner. I artikkelen «Nancy, a.k.a. Kitty, Susanne, Alice – in Norway and Other European Countries» (1994) tar Skjøsberg for seg Carolyne Keenes populære bokserie om Nancy Drew i ulike europeiske bokutgaver. Drew har fått både nytt navn og ny nasjonalitet: I Sverige heter hun eksempelvis Kitty, mens hun i Tyskland er en tysk juststudent som besøker sin onkel og tante i River Heights. Med sammenligningen av oversettelsene får Skjøsberg fremhevet betydningen av opphav og roller i et samfunn, og at nasjonale forventninger og krav varierer. Også andre detaljer skiller seg i utgavene, som når Nancys bil har blitt rød på norsk, noe Skjøsberg forklarer med at «the translator apparently found red a more exciting color than blue».[12]

Oversettelser

Selv om Skjøsberg også kunne tysk og fransk, oversatte hun bare fra engelsk og svensk. Hun debuterte som

oversetter i 1956 med svenske Elsa Beskows *Den lille veveren*, en samling med eventyr som Beskow publiserte ulike steder gjennom en lengre periode, men som samlet først ble utgitt posthumt av sønnen Bo Beskow i 1954. Tittelen på samlingen er den samme som tittelen til det siste diktet Beskow skrev, og de første strofene lyder slik:

Den lilla väaren 1954

Det var den lilla väarn
som stängdes i en bur.
Han lyckades att rymma,
men ingen visste hur.
Vart tog den väarn vägen
som rymde ur sin bur?
Han flydde in i skogen
till träd och vilda djur.

Den lille veveren 1956

Det var en liten vever
som stengt i buret satt.
Da klarte han å rømme,
og ingen fikk ham fatt.
Hvor ble det så av vever'n,
forsvant den vesle fyr?
Han flyktet inn i skogen
til trær og ville dyr.[13]

Tittelen alluderer til Antoine de Saint-Exupéry's klassiker *Den lille prinsen* (1943) og H.C. Andersens kjente eventyr «Den lille havfrue» (1837) – slik fremhever tittelen på samlingen også Beskows klassikerstatus. Denne boka var en fornem oversettelsesdebut for Skjøsberg.

I 1960 fulgte Skjøsberg opp med oversettelsen *Tenk om jeg rømmer*, som på svensk bar tittelen *Flicka med charm* (1958) og var forfattet av Brita Wallén. I dette tilfellet kan vi anta at Skjøsbergs bevissthet om sementerte kjønnsroller har påvirket valget av norsk tittel, i den grad hun som oversetter fikk være med på avgjørelsen. For øvrig var hun kritisk til at oversettere skulle endre på eksempelvis navn eller tilpasse verket på andre måter uten god grunn. Likevel ble navnet Göran endret til Jørgen i denne oversettelsen, fordi forlaget på forhånd hadde bestemt det.[14]

I boka *Hvem forteller? Om adaptasjoner i barnelitteratur* (1979) skriver Skjøsberg at enkelte adaptasjoner kan forringe den litterære verdien. Men hun var ikke naiv i sin oversettervirksomhet. I artikkelen «Oversettelse eller adaptasjon?» hevder hun at «Enhver oversettelse er i bunn og grunn en adaptasjon. Hver gang oversetteren ikke kan finne nøyaktig det samme ord som i originalen, hver gang det må en aldri så liten omskrivning til for å dekke meningen, skjer det en gjendiktning – eller om en så vil – en adaptasjon».[15] I tillegg kommer at det som er en selvfølge i én kultur kan fremstå som uforståelig i en annen og derfor trenger forklaring, noe hun mener blir særlig tydelig i oversettelsen av barnelitteratur. Likevel har særlig barnelitteraturen vært utsatt for grunnløse inngrep i oversetterhistorien, ifølge Skjøsberg, som nevner flere eksempler på både vellykkede og mindre vellykkede adaptasjoner i norske barnebokoversettelser.[16]

Mot slutten av 1950-tallet og i første halvdel av 1960-tallet dramatiserte Skjøsberg også hørespill for Barnetimen for de minste i NRK. I 1960 kom hennes oversettelse av Selma Lagerlöfs klassiker *Nils Holgerssons forunderlige reise* fra 1906–1907, som ble tilrettelagt for radio. Den forteller om Nils som oppfører seg dårlig mot både mennesker og dyr, og som en dag blir forvandlet til bitteliten og dermed helt avhengig av andre for å klare seg. Lagerlöfs fortelling fremstiller en dramatisk reise for Nils der han lærer å forstå naturen, dyr, men-

nesker og seg selv. Skjønbergers oversettelse ble sendt som hørespill i Barnetimen, fortalt av skuespiller Wenche Foss – oversettelsen kom ikke ut i bokform.

I 1965 kom Skjønbergers oversettelse av romanen *Piken fra Pärnu* av Ingrid Hesslander. Skjønberg oversatte følgelig både kjente og mindre kjente bøker, og det var ikke nødvendigvis klassikerne hun satte høyest. I et intervju i Glåmdølen, uttalte hun: «Ofte har jeg hatt mine største leseopplevelser nettopp med bøker som knapt noen har hørt om, langt mindre lest om. Et problem som gjentar seg like hyppig som bokhøstene».[17]

Deretter følger et lengre opphold i Skjønbergers oversettervirksomhet, før hun er tilbake i 1980 med *Farlig ferd*, en roman av Joan Salvesen som bærer undertittelen *Ungdomsroman fra Sør-Afrika*. Romanen handler om rasediskriminering og menneskerettigheter, og som oversetter bidro Skjønberg dermed til å løfte frem problemstillinger som kunne opplyse og engasjere. Samtidig som hun var opptatt av litteraturens evne til å avdekke maktstrukturer, var hun også ambassadør for det man kan anse som renere underholdning. Den amerikanske forfatteren Lloyd Alexander har utgitt fem fantasyromaner for barn og unge om den unge assistenten og griserøkten Taran som drømmer om å bli en sverdbærende helt. Skjønberg oversatte tre av dem: *Taran og den magiske grisen* (1981), *Taran og den sorte gryte* (1982), *Taran og slottet Llyr* (1984).

Skjønbergers siste oversettelser kom i 1986: Lloyd Alexanders bok *Katten som sa nei og andre historier* fra 1977 og Dodie Smiths første barnebok, *Hundre og en dalmatinere* fra 1956. Smiths kjente fortelling åpner slik i Skjønbergers språkdrakt:

For ikke så lenge siden bodde det i London to unge gifte dalmatinerhunder som het Pongo og Missis Pongo. (Missis hadde føyd Pongos navn til sitt eget da de giftet seg, men de fleste kalte henne fremdeles bare Missis.) De var så heldige å eie et par unge mennesker ved navn herr og fru Darling som var snille, lydige og usedvanlig kloke – noen ganger nesten som hunder. De forstod en hel del bjeff: Bjeffene for «Ut, er du snill!», «Inn, er du snill!», «Skynd deg med maten!» og «Skal vi gå tur?» Og selv når de ikke forstod, greide de ofte å gjette – hvis en så på dem med et sjelfullt blick eller skrapte med en ivrig pote. Som så mange andre høyt elskede mennesker, trodde de at de eide hundene sine i stedet for å innse at hundene eide dem. Pongo og Missis syntes dette var rørende og morsomt, og lot dem bli i troen. (Smith 1987, s. 7–8)

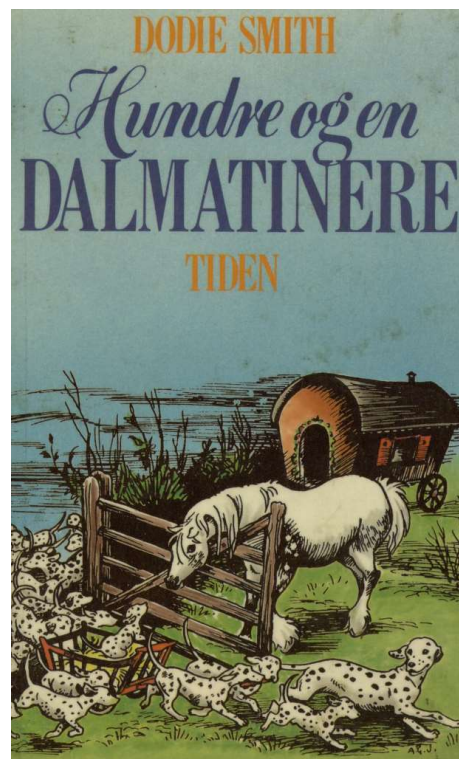
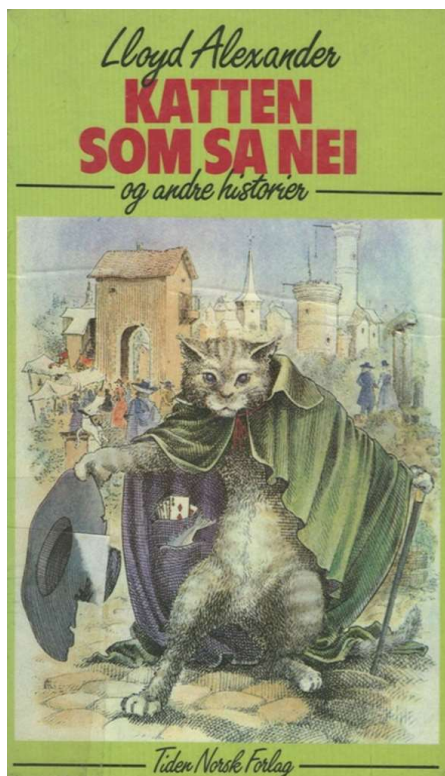
Oversettelsen av Smiths bok ble tatt opp i Bokklubbens Barn og kom i ny utgave i 1987 og 1995. Både den og Alexanders romanserie om Taran er begge siden utviklet til Disney-klassikere.

Øversetterpris

For øversettelsen av *Katten som sa nei og andre historier* fikk Skjønsberg Bastian-prisen for barne- og ungdomslitteratur for 1987 – Norsk

Øversetterforenings pris for fremragende øversettelse av skjønnlitterært verk. Juryen besto av Bente Christensen, Karin Beate Vold og Johan Fredrik Grøgaard, og de berømmet Skjønsberg for å ha bevart forfatterens egenartede stil i øversettelsen og derved løst øversetterjobben på en mønstergyldig måte: De mener hun kunne ha falt for fristelsen til

«å forenkle, løse opp, ty til hovedsetninger der forfatteren tumler seg med bisetninger, apposisjoner, antitetiske konstruksjoner, osv. – for liksom misforstått å gjøre det 'lettere for barna'. Vår prisvinner i dag har ikke falt for noen slike fristelser».[18] Skjønsberg var tro mot grunnlaget, og ble dermed roset for det som også kunne vakt kritikk, for øversettelsen av Lloyd Alexanders bok åpner ikke lett og innbydende. Den krever snarere en utholdende leser som ikke lar seg skremme av tunge og mettede åpninger:

Valdoro was the smallest town in the farthest corner of the Kingdom of Mondragone. Its people being honest, sensible, and prudent, it boasted no great men of state, scholarship, or military glory. The town council once had given thought to raising a statue of its most distinguished citizen; but, as no accord could be reached on whom this might be, or if indeed there was one, the pedestal in the square stood empty. Valdoro, thus, for many years went happily unknown, unnoticed, and ignored.

(1977, s. 7)

Valdoro var den minste byen i den fjerneste avkroken i kongeriket Mondragone. Da befolkningen var ærlig, klok og forsiktig, kunne den ikke rose seg av noen berømte politikere, lærde eller krigere. Byrådet hadde en gang drøftet tanken på å reise en statue av sin mest kjente innbygger, men da de ikke ble enige om hvem dette skulle være, om det da i det hele tatt var noen, stod sokkelen på torget tom. Valdoro forble derfor i mange år lykkelig ukjent, ubemerket og øversett.

(1986, s. 9)

Ifølge juryen viser Skjønsberg som øversetter evne til både innlevelse i og kjærighet til teksten, og det gjør henne lydhør for forfatterens særegne stemme. De mener øversettelsen «framstår kort sagt i all sin plikttrø-

skap overfor originalen som om den skulle ha vært konsipert på norsk og snarest burde oversettes til f.eks. engelsk. Og vakrere blomster kan vel ingen oversetter få». Bastianprisen kom etter 30 års virke som oversetter ved siden av den regulære jobben som underviser og forsker. Prisen viser at også Skjønbergs oversetterskap var en verdsatt og anerkjent del av hennes mangfoldige virke.

Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy

Referanser

Alexander, Lloyd / Kari Skjønberg (overs.) (1986). *Katten som sa nei og andre historier*. Oslo: Tiden Norsk forlag.

Alexander, Lloyd (1977). «The Cat Who Said No». I *The Town Cat and Other Tales*. USA: Dutton Juvenile.

Arneberg, Sofie (2017). «Kari Skjønberg». I Store norske leksikon. Lest 17. januar 2019 på:

https://snl.no/Kari_Skjønberg

Beskow, Elsa (1954). *Den lilla vävaren*. Stockholm: Bonniers.

Beskow, Elsa / Kari Skjønberg (overs.) (1956). *Den lille veveren*. Oversatt av Kari Skjønberg. Oslo: N.W. Damm & Søn.

Larsen, Turid (1986a). «– Dette er bokormens julebøker». Glåmdalen 19. desember.

Larsen, Turid (1986b). «– Altfor mange bøker ender i en slags skyggetilværelse». Dagingen 27. desember 1986.

NB Ms.fol.4265 H1 (9. november 1972). Anmodning fra Norsk Kvinnesaksforening til Norsk Rikskringkasting om å ansette kvinner i alle typer stillinger på alle nivåer. Oslo: Nasjonalbiblioteket.

NB Ms.fol. 4265:A. Korrespondanse mellom ulike aktører og organisasjoner (deriblant Norsk Tegneseriesamling Maihaugen) og Kari Skjønberg.

Schulerud, Mentz (1972). «Camilla Collett – en kvinne mot strømmen». I A-Magasinet 29. juli.

Skjønberg, Kari (red.) (1974). *Mannssamfunnet midt imot. Norsk kvinnesaksdebatt gjennom tre «mannsaldre»*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Skjønberg, Kari (1979). *Hvem forteller? Om adaptasjoner i barnelitteratur*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.

Skjønberg, Kari (1983). «Når prinsessen ikke venter i berget det blå». Forord i *Eventyrjenter med bein i nesa. 16 eventyr fra Asbjørnsen og Moes samlinger*. I utvalg ved Kari Skjønberg. Illustrert av Kjersti Scheen. Oslo: Tiden Norsk Forlag.

Skjønberg, Kari (1994). «Nancy, a.k.a. Kitty, Susanne, Alice – in Norway and Other European Countries». I *The Lion and the Unicorn*, vol. 18, nr. 1., s. 70–77. John Hopkins University Press. DOI: [10.1353/uni.0.0327](https://doi.org/10.1353/uni.0.0327)

Smith, Dodie / Kari Skjønberg (overs.) (1987). *Hundre og en dalmatinere*. Oslo: Bokklubbens Barn.

Spangen, Inger Cathrine og Ingeborg Westerheim red. (1996). *Barnelitteratur og kvinnesak – eller omvendt. Kari Skjønberg 1926–1996*. Oslo: Høgskolen i Oslo, avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag.

Noter

[1] Spangen & Westerheim red. (1996), s. 41.

[2] Spangen & Westerheim red. (1996), s. 41–86.

[3] Bibliografiske opplysninger er hentet fra Arneberg (2017).

[4] Arneberg: «Kari Skjønberg» (SNL).

[5] I nekrolog signert Karin Beate Vold og Dag Larsen i Dagsavisen 22. januar 2003.

[6] NB Ms.fol. 4265:A.

[7] Skjønberg (1974), s. 7–8.

[8] Først publisert i Nordisk tidsskrift i 1973.

[9] Skjønberg (1983), s. 5.

[10] Schulerud (1972), s. 22.

[11] Skjønberg (1972), s. 16.

[12] Skjønberg (1994), s. 70.

[13] Beskow (1956), s. 9.

[14] Skjønberg (1979), s. 41.

[15] Skjønberg (1979), s. 37.

[16] Skjønberg (1979), s. 37.

[17] Larsen 1986a; Larsen 1986.

[18] Juryuttalelsen fra 1987, tilgjengelig i Norsk Oversetterforenings arkiv.

Bibliografi

Vis detaljert informasjon

Alexander, Lloyd

Taran og den magiske grisen

Oslo: Tiden, 1981

Alexander, Lloyd

Taran og den sorte gryte

Oslo: Tiden, 1982

Alexander, Lloyd

Taran og slottet Llyr

Oslo: Tiden, 1984

Alexander, Lloyd

Katten som sa nei og andre historier

Oslo: Tiden, 1986

Beskow, Elsa

Den lille veveren

Serie: Damms barnebibliotek nr 20

Oslo: Damm, 1956

Hesslander, Ingrid

Piken fra Pärnu

Oslo: Damm, 1965

Oslo: Barne-, 1960

Lagerlöf, Selma

Nils Holgerssons forunderlige reise : 5 episoder

Oslo: NRK Barne- og ungdomsavdelingen, 1960

Picard, Barbara Leonie og Geoffrey Dearmer

Mandeltrekvisten : hørespill for barn etter en kinesisk fabel

Oslo: NRK Barne- og ungdomsavdelingen, 1961

Salvesen, Joan

Farlig ferd : ungdomsroman fra Sør-Afrika

Oslo: Tiden, 1980

Smith, Dodie

Hundre og en dalmatinere

Oslo: Tiden, 1986

Wallén, Brita

Tenk om jeg rømmer

Serie: Gyldendals gode pikebøker

Oslo: Gyldendal, 1960

Dette innlegget ble skrevet i Engelsk, Svensk og merket Skjønberg Kari, 1. april 2021

[<https://www.oversetterleksikon.no/2021/04/01/kari-skjonsberg-1926-2003/>].
